

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับสื่อและการนำสารธรรมะไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สื่อที่ใช้เผยแพร่ ธรรมะของเรือนจำกลางคลองเปรม (2) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อและเปิดรับสารของผู้ต้องขัง (3) ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้ต้องขัง (4) ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้ต้องขังและการนำ ความรู้ด้านธรรมะไปปฏิบัติภายหลังได้รับการถ่ายทอด ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมตำรา เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสนับสนุนประกอบการพิจารณา ซึ่งใน บทนี้จะกล่าวถึง

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อ
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเลือกสรร
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. กรอบแนวคิดทฤษฎี

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อ

ข่าวสารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมากในชีวิตประจำวันของมนุษย์ซึ่งเหตุผลก็คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน ซึ่งข่าวสารนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการ ตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อมนุษย์เกิดปัญหาและเกิดความไม่แน่ใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งข่าวสาร จะมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์เพิ่มมากขึ้น (Charles K. Alkin 1973) กล่าวว่า“บุคคลที่เปิดรับข่าวสาร มากจะมีหูตาที่กว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัย ทันท่วงที ต่อ เหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย”

ความหมายของการเปิดรับสื่อ

Rogers and Svenning (1969) ให้ความหมายว่าสื่อมวลชนครอบคลุมถึงสื่อโทรทัศน์ วิทยุหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และภาพยนตร์ ดัชนีในการจัดการเปิดรับสื่อมวลชน ประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปีและอื่นๆ

Backer (1992) ได้ให้ความหมายของการเปิดรับสื่อไว้ดังนี้

1. การแสวงหาข้อมูล (Information seeking) คือ บุคคลจะแสวงหาความรู้เพื่อต้องการให้มีความคล้ายคลึงกับบุคคลอื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเรื่องทั่วไป
2. การเปิดรับข้อมูล (Information receptivity) คือ บุคคลจะเปิดรับสื่อเพื่อต้องการทราบข้อมูลที่ตนสนใจอยากรู้ เช่น การเปิดดูโทรทัศน์เฉพาะเรื่องหรือรายการที่น่าสนใจหรือมีผู้แนะนำ

3. การเปิดรับประสบการณ์ (Experience receptivity) คือ บุคคลจะเปิดรับข่าวสาร เพราะ ต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อผ่อนคลายอารมณ์

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง ความบ่อยครั้งในการเปิดรับระยะเวลา ช่วงเวลา รวมไปถึงจำนวนสื่อมวลชนที่ใช้ในการเปิดรับสื่อสารด้วย

แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลมีการเลือกรับสื่อ เกิดจากปัจจัยพื้นฐานหลายประการ ดังนี้ อ้างถึงใน ชวรัตน์ ษิณชัย (2523)

1. ความเหงา เป็นเหตุทางจิตวิทยาที่ว่าปกติคนเราไม่ชอบที่จะอยู่ตามลำพัง เนื่องจากเกิดความรู้สึกสับสนวิตกกังวล หวาดกลัว และการเมินเฉยจากสังคม จึงชอบหรือพยายามที่จะรวมกลุ่มเพื่อรังสรรค์กับผู้อื่นเท่าที่โอกาสจะอำนวยได้ เมื่อไม่สามารถที่จะติดต่อสังสรรค์กับบุคคลได้โดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดคือการอยู่กับสื่อต่างๆที่ใช้ในการสื่อสาร
2. ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆ เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการเสนอข่าวสาร ปกติมนุษย์จะอยากรู้อยากเห็นโดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดไปจนถึงสิ่งที่อยู่ห่างตัวเองมากที่สุดตามลำดับ ทั้งนี้มีไว้เพราะว่าสิ่งเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมเท่านั้น แต่เป็นความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เกิดขึ้นในแง่ต่างๆ เช่น สาเหตุของเหตุการณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น รวมทั้งผลกระทบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้อื่นด้วย
3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง โดยพื้นฐานมนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นผู้รับข่าวสารจึงต้องแสวงหาและใช้ข่าวสารบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง เพื่อช่วยให้

ความคิดของคนบรรลุผล เพื่อให้ข่าวสารที่ได้มาเสริมสร้างบารมี เพื่อให้ได้ข่าวสารที่จะช่วยให้ตนเองได้รับความสะดวกสบาย รวมทั้งให้ได้ข่าวสารที่ทำให้ตนเองเกิดความสนุกสนานบันเทิง

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนโดยทั่วไป นอกจากองค์ประกอบเกี่ยวกับ อายุ เพศ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือองค์ประกอบอื่นที่ไม่สามารถเห็นเด่นชัด เช่น ทักษะคติ ความคาดหวัง ความกลัว ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการใช้สื่อและสื่อมวลชน แต่อย่างก็มีลักษณะเฉพาะที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนแสวงหาและที่ได้ประโยชน์ไม่เหมือนกัน ลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละอย่างจึงมีส่วนที่ทำให้ผู้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีจำนวนและองค์ประกอบแตกต่างกันไปทั้งนี้ เพราะว่าผู้รับข่าวสารแต่ละคนย่อมจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการ และทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ

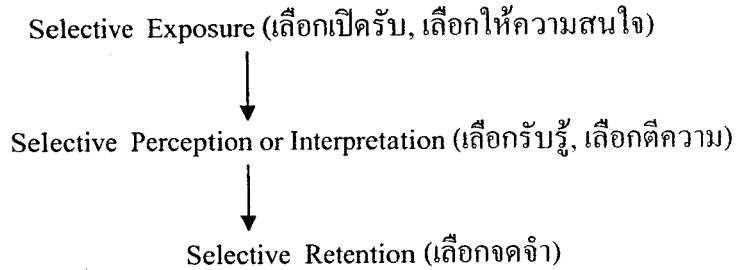
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเลือกสรร

เป้าหมายของการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นไปตามสูตร AIDA ซึ่งมาจากตัวย่อคำนี้คือ (Attention) เรียกความสนใจ(Interest) สร้างความสนใจติดตาม Desire หรือ Decision ทำให้เกิดความต้องการหรือตัดสินใจ และ Action การแสดงพฤติกรรม) หรือเกิดประสิทธิผลตามขั้นตอน KAP ซึ่งมาจากคำย่อคำนี้คือ (Knowledge-Attitude-Practice เกิดความรู้-เกิดทัศนคติที่ดี-เกิดการปฏิบัติ) หรือตามขั้นตอนการกระเจียนวัตรกรรมให้มีความรู้-เกิดทัศนคติ-รับปฏิบัติ-ยืนยัน เหล่านี้มักต้องผ่านกระบวนการเลือกสรรกลั่นกรองทางจิตวิทยาการรับรู้ ซึ่งพฤติกรรมของผู้รับสารแต่ละคนมักเลือกสนใจเปิดรับข่าวสารบางอย่างหรือเมินเฉยข่าวสารบางอย่าง นอกจากนั้นหากการตีความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งในแต่ละคนอาจมีความประทับใจในแต่ละส่วนของข่าวสารที่ได้รับต่างกัน การเลือกจดจำจึงอาจไม่เหมือนกันได้ ดังนั้น ผู้ส่งสารต้องมีความตระหนักในเรื่องนี้ เพื่อจะได้วางแผนการสื่อสารโดยพยายามขจัดการเลือกสรรของผู้รับสารเหล่านี้มิให้มีหรือมีน้อยที่สุด เพื่อให้การสื่อสารบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

การศึกษาในหัวข้อนี้พิจารณาถึงพฤติกรรมของผู้รับสารในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการรับข่าวสารนี้จึงอาจจะพิจารณาในหัวข้อต่อไปนี้

การเลือกสรรในการรับสาร การสื่อสารจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ปัจจัยหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญอย่างมากคือผู้รับสาร เพราะผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับข่าวสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ตามความต้องการ ตามความเชื่อ ตามความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ ที่ไม่เหมือนกัน

กระบวนการเลือกสรรเปรียบเสมือนเครื่องกรอง(filters)ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์เรา ซึ่งประกอบด้วยกลั่นกรอง 3 ขั้น ดังนี้

1. การเลือกเปิดรับสารหรือเลือกให้ความสนใจ หมายถึง แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น จากสื่อสิ่งพิมพ์ จากวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อบุคคล การเลือกเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ทักษะเดิมของผู้รับสารตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ความเข้าใจ ที่เสนอโดย เฟสติงเจอร์ ที่กล่าวว่า บุคคลมักแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึคนึกคิดเดิมของตนเอง ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไมลงรอยหรือสอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติที่มีอยู่เดิมแล้ว จะเกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุล หรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า “cognitive dissonance” ดังนั้นการที่ลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ก็ต้องแสวงหาข่าวสารหรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่ลงรอยกับความคิดเดิมของตนเอง และเมื่อบุคคลได้ตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความได้เปรียบเสียเปรียบก้ำกึ่งกัน บุคคลนั้นย่อมแนวโน้มที่จะแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้นๆ มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่กระทำลงไป แต่โดยทั่วไปแล้วในการเปิดรับข่าวสารผู้รับสารมักจะเลือกรับสิ่งที่สนับสนุนความคิดเดิมของตนเองเสมอ

นอกจากนี้ทัศนคติดั้งเดิมที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับข่าวสาร ยังมีปัจจัยทางด้านสังคม จิตใจ และลักษณะส่วนบุคคลอีกมากมายหลายประการ ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น (ระดับการศึกษา วัย อาชีพ รายได้ ฯลฯ) ความเชื่อ อุดมการณ์ ลัทธินิยม ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ฯลฯ

2. การเลือกรับรู้หรือตีความ เป็นกระบวนการกลั่นกรองขั้นต่อมา เมื่อบุคคลเลือกรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้วก็ถือว่าข่าวสารนั้นจะถูกรับรู้เป็นไปตามเจตนาารมณ์ของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายของข่าวสารขึ้นเดียวกันที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน ทั้งนี้อยู่ที่ผู้รับข่าวสาร เลือกรับรู้หรือเลือกตีความหมายความเข้าใจของตนเอง หรือตามทัศนคติ ตามประสบการณ์ ตามความเชื่อ ตามต้องการ ตามแรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย หรือตามสภาวะอารมณ์ขณะนั้น เป็นต้น

3. กระบวนการเลือกจดจำ เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจ

หรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า ดังนั้น การสื่อสารมวลชน เช่น การโฆษณาหรือการรณรงค์ในเรื่องต่างๆ อาจจะไม่สามารถสำเร็จตามเป้าหมาย แม้ว่าผู้รับสารจะได้รับสารนั้นครบถ้วนแต่ผู้รับสารอาจจะไม่สนใจจดจำสิ่งที่เราต้องการให้จดจำก็เป็นไปได้เสมอ

การเลือกจดจำนั้นเปรียบเสมือนเครื่องกรองชั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร ในบางครั้งข่าวสารอาจถูกปฏิเสธตั้งแต่ขั้นแรกโดยการไม่เลือกอ่าน ฟัง หรือชม สื่อมวลชนบางฉบับหรือบางรายการ ในกรณีที่ผู้รับสารหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้รับสารก็อาจจะพยายามตีความข่าวสารที่ได้รับตามความเข้าใจหรือความต้องการของตนเอง แต่หากว่าข่าวสารนั้นไม่เปิดโอกาสให้ตีความหมายแตกต่างไปได้ ผู้รับสารก็ยังมีโอกาสปฏิเสธข่าวสารนั้นได้อีกเป็นชั้นสุดท้าย คือ เลือกจดจำเฉพาะบางส่วนที่ตนเองสนใจ หรือต้องการเท่านั้น

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ประมาณ 2600 ปีมาแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะเป็นผู้ค้นพบความจริงของโลกและชีวิต ได้แก่ การเกิดแก่ เจ็บ ตาย ซึ่งล้วนเป็นทุกข์ อันเป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างไม่ย่อท้อจนสำเร็จเป็น“พุทธ”(Buddha) คือผู้ตื่นและสมบูรณ์ด้วยปัญญา โดยทรงตรัสรู้ค้นพบ“มัชฌิมนิพพาน”(หลักธรรมสายกลาง) โดยทรงยึดมั่นข้อปฏิบัติ“มัชฌิมาปฏิปทา”แก่นของคำสอนคือ“ไตรลักษณ์”อันหมายถึง กฎของธรรมชาติที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสากลและความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นอกจากนี้ยังทรงค้นพบ“ปฏิจจสมุปบาท”อันหมายถึง กฎของธรรมชาติที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์ซึ่งต้องอาศัยซึ่งกันและกันในการเกิดและดับ ทรงค้นพบอริยสัจสี่ อันหมายถึง ความจริงพื้นฐานที่ทำให้เป็นอริยะ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค การค้นพบสิ่งต่างๆ นั้นมีจุดเริ่มต้น โดยการวิเคราะห์จากตัวมนุษย์ผู้มีความต้องการหรือยึดติดจนเกิดความทุกข์ ความเครียด ความแปลกแยก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ฯลฯ แล้วโยงความต้องการดังกล่าวสู่ปัญหาพื้นฐานระหว่างมนุษย์ กับสังคมและสิ่งแวดล้อมลักษณะทั่วไปของพุทธธรรมนั้นมี 2 ระดับ คือ มัชฌิมนิพพาน คือ หลักความจริงสายกลางและมัชฌิมาปฏิปทา คือข้อปฏิบัติสายกลาง (อ้างถึงใน ศุภชัย สุวรรณสุทธิ์ 2538: 24)

ความทุกข์เป็นพื้นฐานของชีวิตและสรรพสิ่งและเป็นปฐมบทของการสร้างแก่นคำสอน ทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของมนุษย์ที่ต้องทำความเข้าใจก่อนอันจะช่วยให้มนุษย์เข้าใจถึงความหมาย คุณค่า และแก่นสารของชีวิตและวัฏธรรมทั้งปวง จนสามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะการรู้จักทุกข์หรือปัญหาจะนำไปสู่การค้นหาทำความเข้าใจต่อเหตุของทุกข์หรือปัญหา และการตั้งเป้าหมายของชีวิตตลอดจนการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา หรือทุกข์ที่เกิดขึ้นตามหลักอริยสัจสี่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และทุกข์ในความหมายในไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

พระพุทธองค์จึงทรงพยายามชี้ว่า วิธีชีวิต และความเข้าใจของมนุษย์นั้นเดินสวนกับ “ความจริง” อยู่ตลอดเวลา จึงสร้างปัญหาหรือทุกข์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะขณะที่แก่นแท้ของมนุษย์และสภาพสิ่งในโลกเป็น “อนัตตา” (ไม่มีตัวตน) แต่มนุษย์กลับ ไปยึดมั่นถือมั่น (เพราะมีอุปทาน) ว่าทุกสิ่งเป็น “อัตตา” (มีตัวตน) (อ้างถึงใน ศุภชัย สุวรรณสุทธิ, 2538: 26)

แนวทางของพุทธศาสนา เป็นแนวทางที่เป็นเหตุเป็นผลพิสูจน์ได้และเป็นวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการค้นหาสาเหตุและหนทางดับทุกข์ในพุทธศาสนานั้น คือระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง ดร. ไรน์ แห่งมหาวิทยาลัย คิว ประเทศสหรัฐอเมริกา (อ้างถึงใน ถิ่น รัตติกน 2533: 54-60) กล่าวว่า ศาสนาที่ไม่ค้านข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามทางวิทยาศาสตร์มีหลักปฏิบัติที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้คือ “พุทธศาสนา” เพราะพระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้ที่สัญญาว่าจะให้ความสุขแก่พระองค์ในภายหลัง พระพุทธเจ้าต้องการความสุขที่เกิดขึ้นได้ทีนี้และเวลานี้ พระองค์สอนศิษย์ไม่ให้เชื่อในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ (หลักกาลามสูตร ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์) แต่ทรงสอนให้เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเองซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเชิงทดลองเพื่อหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์อีกเช่นกัน เมื่อสิ้นสุดความรู้ความสามารถของชาววิทยาศาสตร์อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยเหตุผลยังสามารถเดินต่อไปได้อีก โดยใช้กรรมวิธีหรือความรู้ที่สูงกว่าวิทยาศาสตร์หรืออยู่เหนือกว่าวิทยาศาสตร์หรือเหนือโลก (โลกุตตรธรรม) อันเป็นกรรมวิธีของพุทธศาสนาต่อไปได้อีก พุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่เอื้ออำนวยหรือเกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนามีแนวทางในการพัฒนาจิตใจที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพื่อไม่ให้คนหลงใหลยึดมั่น ถือมั่นกับวัตถุจนทำให้เสียคุณค่าในชีวิต นั่นคือ การพัฒนาเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั่นเอง (อ้างถึงใน ศุภชัย สุวรรณสุทธิ 2538: 103-104)

พุทธธรรมแสดงหลักการว่า การที่จะดำเนินชีวิตให้ถูกต้องหรือมีชีวิตที่ดีงามได้นั้น จะต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตน ซึ่งได้แก่ กระบวนการที่เรียกว่า การศึกษา พุทธสันที่สุตว่า “มรรค” จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยศึกษา การคิดถูกต้องรู้จักคิด หรือคิดเป็น เป็นตัวนำของชีวิตที่ดีงามหรือมรรค การฝึกฝนพัฒนาความคิดที่ถูกต้องให้รู้จักคิดหรือคิดเป็นก็เป็นตัวนำของการศึกษาหรือศึกษา ในกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตน คือการศึกษาเพื่อให้ชีวิตดีงาม การฝึกฝนความรู้จักคิดหรือคิดเป็น ซึ่งเป็นตัวนำจะเป็นปัจจัยชักพาไปสู่ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนความเชื่อถือที่ถูกต้องที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” ซึ่งเป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษานั้น คือ สารสำคัญของการพัฒนา ปัญญาที่เป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคนที่เรียกว่า การศึกษานั้นเอง (อ้างถึงใน พระเทพเวที 2533: 7)

หากจะถามว่า อะไรคือสุดยอดแห่งวิชาความรู้และอะไรคือสุดยอดแห่งการปฏิบัติ (หรือสุดยอดแห่งจริยธรรม) สุดยอดแห่งวิชาความรู้ก็คือความรู้เรื่องอริยสัจสี่ประการ

(The Four Noble Truths) และสวดขอแห่งการปฏิบัติก็คือ การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ (The Noble Eightfold Path)

อริยสัจสี่ คือหัวใจของพระพุทธศาสนา หลักธรรมทั้งหมดรวมอยู่ในอริยสัจสี่ หลักธรรมนี้เปรียบเสมือนรอยช้าง หลักธรรมอื่น ๆ ซึ่งแยกย่อยออกไปก็เปรียบเสมือนรอยสั้วอื่น ซึ่งสามารถไล่ลงไปในเรื่องช้างได้ การทำความเข้าใจเรื่องอริยสัจสี่ จะเกิดความเข้าใจในหลักธรรมอื่นทั้งหมด จะทำให้รู้จักตัวเองและรู้จักโลก โลกดำรงอยู่ด้วยความทุกข์ ดังนั้นโลกกับทุกข์จึงเป็นสิ่งที่แยกกัน การรู้จักทุกข์ก็เหมือนกับการรู้จักทุกสิ่งในโลก ความรู้เรื่องอริยสัจจึงเป็นสวดขอแห่งวิชาความรู้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญญาอันสูงสุด ไม่มีวิชา(ความไม่รู้เรื่องทุกข์) ได้อีกด้วย

ความจริงอันประเสริฐสี่ประการ(อริยสัจสี่) นี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบมิใช่สร้างสรรค์ ทุกคนย่อมจะทำความเข้าใจได้แล้วนำไปปฏิบัติได้ เพราะธรรมชาติได้สร้างปัญญาให้แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้สามารถทำความเข้าใจเรื่อง อริยสัจสี่โดยย่อได้ ดังที่ (อ้างถึงใน อรรถพ ชูบารุง 2540: 161) ได้กล่าวไว้ดังนี้

- ปัญหา

ปัญหาสำคัญของมนุษย์คือ ปัญหาเรื่องทุกข์ (Dacha) เพราะเมื่อคนเรามีความทุกข์ก็ย่อมขาดความสงบ และไม่อาจจะเข้ากับสิ่งรอบตัวได้ จะรู้สึกเป็นปฏิปักษ์กับสิ่งรอบข้าง ความทุกข์เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ มีความวิตกกังวล ผลที่สุดก็จะมีแต่ความไร้ปัญญา ความเปลี่ยนแปลง ความไม่คงทนถาวรล้วนเป็นทุกข์ทั้งนั้น แม้กระทั่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ก็เป็นความทุกข์ด้วยเช่นเดียวกัน ความเจ็บปวด ความสิ้นหวัง ความกลัว การขาดความสามารถ ความรู้สึกต่ำต้อย ความเสื่อมในร่างกาย ความชรา ความร้อนเรง ความเบื่อหน่าย ความตื่นเต้น ความปรารถนา ความยากเป็นเจ้าของ ความไร้จุดหมาย ความหวัง ความสูญเสีย ความต้องการ การขาดประสิทธิภาพ ความรัก ความไม่รัก ความไร้ญาติขาดมิตร ความไม่ชอบ ความเป็นพ่อเป็นแม่ ความไม่มีลูก การเป็นกบฏ ความไม่แน่นอน การวินิจฉัยสั่งการ ล้วนเป็นความทุกข์ อาจจะกล่าวสรุปได้ว่า ภาวะความไม่สงบทางจิตคือทุกข์

- เหตุแห่งปัญหา

เหตุแห่งปัญหา (สมุทัย Samudaya) หรือเหตุแห่งทุกข์นี้ คือความอยากหรือตัณหา อีกนัยหนึ่งก็คือความเห็นแก่ตัวนั่นเอง ตัณหาหรือความอยากเป็นสิ่งที่เร้าเร้าที่มีอำนาจมีอิทธิพลมาก อาจกล่าวได้ว่า ตัณหา คือตัวที่ทำให้เกิดความเลวร้ายเกือบทั้งหมดที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ บางครั้งเรามองเห็นผลของตัณหาอย่างชัดเจนแต่บางครั้งเราก็มองเห็นอย่างเรื่องราวที่เรา อาจจะกล่าวอย่างสั้น ๆ ได้ว่า ตัณหาเกิดจากความรักในตนเอง ความรักในตนนำไปสู่ความอยากนานาชนิด ความอยากในเรื่องรูป รส กลิ่น เสียง และความสัมผัส เรียกว่า กามตัณหา ความอยากอยู่ ความอยากเป็น

นั่นเป็นนี้ เรียกว่า ภาวตัณหา ความไม่อยากอยู่ ความอยากตาย ความไม่อยากเป็นนั่นเป็นนี้ เรียกว่า วิภาวตัณหา ความอยากเป็นตัวทำให้เกิดการกระทำหรือกรรมและยังเป็นตัวทำให้มีการเกิดใหม่อีกด้วย ดังนั้นการที่จะอยู่อย่างปลอดภัยและหมดทุกข์ก็ต้องถอนตัณหา หรือความอยาก

- เป้าหมายของการแก้ปัญหา

เป้าหมายของการแก้ปัญหาคความทุกข์ก็คือ นิโรธ (Nirodha) หรือนิพพาน (Nirvana) หรือความหมดสิ้นแห่งทุกข์ (Cessation of Dacha) ตัณหา คือ เหตุแห่งทุกข์ ดังนั้นการหมดสิ้นแห่งตัณหาก็คือ การหมดสิ้นแห่งทุกข์ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะดับตัณหาได้ทั้งหมดก็มีแต่พระอรหันต์เท่านั้น พระอรหันต์เป็นผู้อยู่เป็นกรรม ไม่มีเงื่อนไขของกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องหรืออาจจะเรียกว่าเป็นผู้ปราศจากเงื่อนไข เป็นผู้อยู่เหนือความดีและความชั่ว มีความสงบทางใจ มีความสงบทางการพูด มีความสงบทางการกระทำ เป็นผู้มีอิสระอย่างแท้จริง นั่นคือ ความอิสระจากตัณหาทั้งปวง มีความอิสระจากความเศร้า โศกและความกลัว ภาวะทางจิตของพระอรหันต์มีอาจจะบรรลุได้ด้วยการอาศัยเหตุผล และเหตุผลมิใช่ปัญญาชั้นสูงสุดของมนุษย์ เหตุผลยังเป็นสิ่งที่มีข้อจำกัดอยู่มาก ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะเข้าถึงความหมดสิ้นแห่งทุกข์หรือนิพพาน ก็คือ ความมีปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในตัวของคนทุกคนและเราสามารถพัฒนาปัญญาขึ้นมาได้โดยการทำจิตใจให้สงบจนถึงที่สุด การพัฒนาเช่นนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัว (Personally) ไม่เหมือนกับการผลิตสิ่งของหรือสินค้าจำนวนมากๆ (Mass production) ปัญญาเกิดจากความฝึกฝนทางจิตใจและจิตเข้าถึงปัญญาอันสูงสุด (Highest Wisdom) จิตก็จะรู้ความจริงในธรรมชาติเหมือนกับความรู้สึกรู้ความหนาวและความร้อน นิพพาน คือปรมาตม์สัจจะ หรือความจริงอันเป็นที่สุด (Nirvana is Reality itself) เป็นสิ่งที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัวและไม่อาจจะอธิบายได้เหมือนกับการอธิบายแบบอาศัยเหตุผล (It is Absolute, and the Absolute cannot be explained in term of the relative)

สำหรับปุณชนทั้งหลายที่ยังมีตัณหาอยู่ก็ย่อมมีทางออก เพราะมีปัญหาลงอยู่ในตัวนั่นคือ การพยายามพัฒนาปัญญาอยู่อย่างไม่หยุดยั้ง สักวันหนึ่งก็จะพบกับ ปรมาตม์สัจจะ การพัฒนาปัญญาย่อมต้องอาศัยหนทางที่ชัดเจนแน่นอนตายตัว โดยต้องพยายามเดินไปตามทางนั้นอย่างมั่นคงปราศจากข้อสงสัยและความลังเลใจ

- ทางแก้ปัญหา

ทางแก้ปัญหาคความทุกข์นั้นมียอยู่แล้วโดยธรรมชาติ จึงเป็นหนทางเดียวที่ทุกคนต้องเดิน จึงจะถึงเป้าหมาย คือ นิพพาน หนทางนี้เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path) เป็นหนึ่งหนทางแต่ประกอบด้วย แปดปัจจัย (Eight Factors) เปรียบเสมือนเส้นเชือกเส้นใหญ่ที่มีแปดเกลียว ในการเดินไปในเส้นทางนี้ต้องถึงพร้อมด้วยปัจจัยทั้ง 8 ในเวลาเดียวกัน จึงจะบรรลุเป้าหมายได้ ปัจจัยทั้ง 8 มีคำดังต่อไปนี้

1. สัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบหรือความเข้าใจชอบหรือ การตั้งมั่น โดยชอบ
(Right Understanding)
2. สัมมาสังกัปปะหรือความดำริชอบ
(Right Trought)
3. สัมมาวาจาหรือวาจาชอบ
(Right Speech)
4. สัมมากัมมันตะหรือการกระทำชอบ
(Right Action)
5. สัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบชอบ
(Right Livelihood)
6. สัมมาวายามะหรือความพยายามชอบ
(Right Efforts)
7. สัมมาสติหรือความระลึกชอบ
(Right Mindfulness)
8. สัมมาสมาธิหรือความตั้งใจชอบ
(Right Concentration)

ข้อ 1 – 2 เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญญา

ข้อ 3 – 5 เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีล

ข้อ 6 – 8 เป็นเรื่องเกี่ยวกับสมาธิ

ดังนั้น มรรคมีองค์ 8 จึงเป็นเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะได้อธิบายถึงปัจจัยต่างๆ

ทั้ง 8 ประการเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

สัมมาทิฐิ หรือความเข้าใจชอบ หรือ การตั้งมั่นโดยชอบ มี 2 ระดับ คือ ระดับต้น
เรื่องเป็นเรื่องของความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแล้ว ส่วนสัมมาทิฐิในระดับสูง คือ การตรัสรู้ซึ่ง
เป็นเรื่องนอกเหตุเหนือผล

สัมมาสังกัปปะ หรือความดำริชอบ คือ ความคิดที่จะเป็นอิสระจากตัณหา
ความคิดที่จะมีเมตตา และความคิดที่จะกรุณา กล่าวง่ายๆ ก็คือ ความคิดที่จะเป็นอิสระจากความโลภ
ความโกรธ ความหลง

สัมมาวาจา หรือวาจาชอบ คือไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบ และไม่พูด
เหลวไหล

สัมมากัมมันตะ หรือการกระทำชอบ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติดีกในกาม

สัมมาอาชีวะ หรือการเลี้ยงชีพชอบ คือ การไม่ค้าอาวุธ การไม่ค้าสัตว์เพื่อการฆ่า การไม่ค้าคน เช่น ค้าผู้หญิง การไม่ค้าสิ่งเสพติด การไม่ค้าเครื่องทองของเมา การไม่ค้าสิ่งเป็นพิษ

สัมมาวายามะ หรือความพยายามชอบ ความพยายามนี้มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความพยายามในทางกาย (Physical efforts) และความพยายามในทางจิต (Mental efforts)

พระพุทธศาสนาเน้นความพยายามในทางจิต ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ คือ

- ความพยายามป้องกันมิให้เกิดความชั่วร้ายในจิตใจ (To Prevent the Arising of the Evil)

- ความพยายามที่จะละทิ้งความชั่วร้ายในจิตใจ หากเกิดความชั่วร้ายขึ้น (To Abandon of the Evil)

- ความพยายามพัฒนาความคิดที่ดีขึ้นในจิตใจ (To Develop the Wholesome Thoughts)

- ความพยายามที่จะรักษาจิตให้เป็นสมาธิอยู่เสมอ (To Maintain a Favorable Object of Concentration)

สัมมาสติ หรือความระลึกชอบ คือ มีความรับรู้รับทราบตลอดเวลา ไม่มีการหลงลืม เผลอตัว หรือเผลอใจ

สัมมาสมาธิ หรือความตั้งใจชอบ คือ การทำจิตให้สงบ โดยให้จิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งใดเพียงสิ่งเดียว (To Focus Steadily Onn's Mind on Any One Object and One Only)

มรรคมีองค์ 8 นี้ เป็นหนทางอันประเสริฐ หรือจริยธรรมอันประเสริฐที่ทุกคนต้องเดิน หากใครใช้หนทางนี้ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขอย่างแท้จริง มรรคมีองค์ 8 เป็นทางสายกลาง คือ เป็นทางระหว่างการทรมานกาย ทรมานใจ กับการแสวงหาความสุขทางกาย

ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการดังได้กล่าวมานี้ คือ สุตยอดแห่งความรู้เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถทำความเข้าใจได้ หากใครทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังก็จะถึงการปฏิบัติอันสุตยอดจะให้ปัญญาอันสูงสุด (Highest Wisdom) มีความสุขอันสุตยอด (Highest Happiness) และขจัดอวิชชา (Ignorance) ได้ เงื่อนไขอันสำคัญที่จะเข้าถึงความจริงอันประเสริฐดังกล่าวนี้มีอยู่ 2 ประการ คือ ความพยายาม และการใช้วิธีที่ถูกต้องซึ่งจะต้องดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ (อ้างถึงใน อัมณพ ขุบารุ 2540: 161-167)

สรุป ผู้ศึกษามีความเห็นในเรื่องดังกล่าวว่า หลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นความจริงอันประเสริฐ เปรียบเสมือนกับการวางแผนตั้งเป้าหมายในการแก้ไขปัญา หรือ

ดับทุกข์ ซึ่งจะต้องมีการวิเคราะห์หาสาเหตุ เมื่อทราบแล้วจึงหาวิธีการกำหนดลงไป เพื่อแก้ไขให้ถูกต้องตามเหตุปัจจัย อันเป็นการดับทุกข์หรือปัญหาที่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดความเห็นแจ้ง รู้แจ้งถึงสภาวะที่เป็นจริง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ทำการวิจัยได้ค้นคว้าวรรณกรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนงานวิจัย โดยมีผลงานต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทวีรัตน์ นาคเนียม (2530) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลงานการฝึกสมาธิที่มีผลต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ต้องขัง” ผลงานการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังที่ได้รับฝึกสมาธิยอมรับว่า การฝึกสมาธิเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อตัวเอง ทำให้จิตใจสงบ อารมณ์โกรธน้อยลง มีเหตุผลมากขึ้น และสนใจในการศึกษาธรรมะมากขึ้น จัดหาสถานที่ที่เหมาะสมในเรือนจำเป็นที่ที่ผู้ต้องขังได้ฝึกสมาธิ และกรมราชทัณฑ์ควรให้การอบรมทางด้านศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรมแก่พนักงานเรือนจำด้วยเพราะเป็นผู้ใกล้ชิดและเป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นผู้ให้คำแนะนำให้โทษผู้ต้องขัง

พยาศศักดิ์ ธาณิรัตน์ (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการนำหลักจิตภาวนาในพุทธศาสนา ไปใช้ในการอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของเรือนจำกลางคลองเปรม และทัณฑสถานหญิงกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า นโยบายกรมราชทัณฑ์แผนใหม่เน้นการฝึกอบรมเพื่อปรุแต่ง แก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นเป้าประสงค์หลัก เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำโครงการฝึกอบรมจิตภาวนามาใช้กับผู้ต้องขัง แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่พบปัญหาอุปสรรคมากกว่าเพศชาย แต่ในการฝึกอบรมผู้ต้องขังชาย ประสบปัญหาต่างๆ มากกว่าเพศหญิง ในการกำหนดนโยบายและการบริหารโครงการฝึกอบรมให้ประสบผลนั้น ผู้มีอำนาจควรเน้นการปฏิบัติหลักจิตภาวนาในพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการฝึกวิชาชีพ และอำนวยความสะดวกทุกอย่างเท่าที่ทำได้ เพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย

ว่าที่ ร.ต.วสันต์ เลิศธรรมทวี (2512) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การอบรมผู้ต้องขังในเรือนจำวิจัยเชิงพรรณนา เกี่ยวกับเอกสาร พบว่า เรือนจำและทัณฑสถานนอกจากจะให้บริการขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่แก่ผู้ต้องขังแล้ว ยังได้ให้การศึกษอบรมวิชาสามัญและวิชาชีพหลายสาขา และการอบรมทางศาสนา ซึ่งมุ่งการอบรมทางด้านจิตใจ เป็นการอบรมด้านศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรม การปฏิบัติกิจกรรมตามประเพณีในทางศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรมตามลัทธิศาสนาที่ผู้ต้องขังเชื่อถืออยู่ ทั้งนี้เพราะสังคมถือว่าผู้ต้องขังเป็นผู้บกพร่องทางด้านศีลธรรม จึงควรได้รับการอบรมด้านจิตใจให้สูงขึ้น และทางเรือนจำยังได้เปิดสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ทั้งนี้

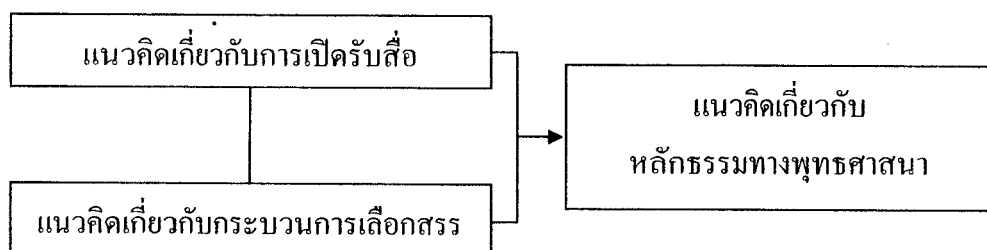
เพื่อให้ผู้ต้องขังกลับตนเป็นพลเมืองดี รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดีจะได้ประกอบสัมมาอาชีพภายหลังการปลดปล่อย รู้จักอดกลั้นต่อสิ่งยั่วต่างๆ มีหลักในการดำเนินชีวิตที่ไม่เป็นภัยต่อสังคมแต่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

สุชาติ บวรกิตติวงศ์ (2545) ได้จัดทำผลการประเมินโครงการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังตามหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐาน สรุปได้ว่า โครงการนี้มีประโยชน์ควรจัดต่อไปพร้อมทั้งขยายไปยังเรือนจำอื่นอีก เพราะทำให้ผู้ต้องขังพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดี รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ลดปัญหาการทะเลาะวิวาท ลดความก้าวร้าว รักษาโรคปวดหัว โรคไมเกรน โรคเครียด โรคหวัด ปวดหัวเข่าได้ พร้อมทั้งเสนอแนะให้แต่ละคนมีโอกาสเข้ารับการฝึกคนละ 3 ครั้ง และขอให้ไม่มีเสียงรบกวนขณะปฏิบัติ ผู้ต้องขังบางคนกล่าวว่า เวลาไปทำบุญที่วัดจะรู้สึกอิ่มเอมใจไม่นาน แต่วิปัสสนาให้ความอิ่มเอมใจได้ตลอดที่ปฏิบัติและ “การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนับเป็นของขวัญอันมีค่ายิ่ง ที่ทางกรมราชทัณฑ์ ได้หยิบยื่นให้แก่คนคุกอย่างพวกเขา” ผู้ต้องขังคนหนึ่งกล่าว

สรุป ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมพบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนใหญ่กระทำได้โดย การอบรมฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิด ซึ่งมีวิธีการรูปแบบต่างๆ เช่น การฝึกอบรมฟื้นฟูจิตใจ การใช้วิธีการทางศาสนา เช่น การอบรมทางศีลธรรม การฝึกสมาธิ การฝึกกิจกรรมเพื่อให้มีมนุษยธรรม การฝึกวิชาชีพที่เหมาะสม นอกจากนี้ประชาชนและรัฐควรมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเหล่านี้ด้วย เพื่อให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือพฤติกรรมดีของผู้ต้องขังบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

3. กรอบแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และการนำสารธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และบททวนวรรณกรรมต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา ดังต่อไปนี้

จากกรอบแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดที่ผู้
ทำการศึกษานำมาประกอบการพิจารณา โดยแนวคิดที่นำมาพิจารณาตัวแปรต้น ได้แก่ แนวคิด
เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อ และแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเลือกสรร ซึ่งแนวคิดทั้ง 2 มีความสัมพันธ์
ต่อกันและส่งผลไปสู่แนวคิดในการพิจารณาตัวแปรตาม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธ
ศาสนา ซึ่งการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และการนำสารธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน
ของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม สามารถแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารได้ ดังต่อไปนี้

